

УДК 378:373.2:811.161.2'271

**Артур Іншаков,
Інна Іншакова**

**КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД
У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
(ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ, МОВЛЕННЕВОЇ,
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЙ)**

Нові підходи у визначенні мети навчання характеризують сучасний етап розвитку лінгводидактики. Науковці наголошують не лише на засвоєнні знань і формуванні певних умінь, а й на «формуванні й розвитку мовної особистості – людини, яка виявляє високий рівень мовної, мовленнєвої компетенцій» [11, с. 192]. Цим питанням присвячені дослідження лінгводидактів: О. Біляєва, З. Бакум, О. Горошкіної, Т. Донченко, С. Карамана, В. Мельничайко, М. Пентиліук, Л. Скуратівського, О. Хорошківської, Г. Шелехової та ін. Актуальність наукових пошуків не викликає заперечень, чим і зумовлена актуальність нашої статті.

Терміни компетентність і компетенція, уживані в теорії й практиці навчання, тлумачаться в словниках приблизно однаково: «добра обізнаність із будь-чим». Пропонуючи використовувати їх паралельно, науковці вкладають різний смисл. Зокрема, компетенція – сукупність особистісних якостей (знань, умінь, навичок, способів діяльності), пов'язаних із відповідним колом предметів і процесів, необхідних для продуктивної дії, компетентність – володіння людиною відповідною компетенцією, що містить особистісне ставлення до предмета діяльності [13, с. 58–64].

Аспекти тієї чи тієї компетенції подано в дослідженнях останніх років. Це й формування читацької компетенції учнів старших класів, удосконалення мовленнєвої компетенції старшокласників, фонетико-орфографічна компетенція студентів, психологічні засади розвитку комунікативної компетенції вчителя, розвиток мовної компетенції школярів, рефлексивний аналіз застосування компетентнісного підходу та ін. (Е. Соломка, Н. Веніг, Н. Босак, С. Макаренко, Е. Божович, Н. Бібік). Сьогодні мовна компетенція тлумачиться як «обізнаність із мовою, знання мовних одиниць, їхніх виражальних можливостей; володіння мовними вміннями й навичками» [11, с. 192].

Лінгвістична компетенція передбачає послуговування способами дії, що забезпечують розпізнавання мовних явищ і використання їх у мовленні. Для її формування важливими є оволодіння навичками самоаналізу, самооцінки, формування лінгвістичної рефлексії як процесу усвідомлення студентами власної діяльності, її сутності.

Процес формування лінгвістичної компетенції передбачає оволодіння основами науки про українську мову, відомості про мову як систему й суспільне явище, засвоєння понятійної бази курсу, комплексу одиниць і категорій мови: фонема, графема, морфема, словосполучення, речення та

ін. Чинниками мовної компетенції студентів-майбутніх фахівців є формування уявлень про будову мови, її розвиток, функціонування, засвоєння відомостей про значення та роль мови в суспільстві, що сприяють вихованню інтересу до предмета, почуття любові й поваги до рідного слова.

Лінгвістична компетенція містить знання про мовознавство як науку, елементи історії науки про українську мову, відомості про видатних діячів, про методи лінгвістичного аналізу. М. Баранов наголошує, що мовна компетенція передбачає не лише засвоєння окреслених знань, але й формування навчально-мовних умінь і навичок, зокрема, з фонетики: уміння розпізнавати звуки та букви, звуки й фонемі, визначати склади тощо; уміння розподіляти мовні явища на групи; уміння виконувати розбір, аналіз (фонетичний, фонематичний, орфографічний, стилістичний тощо) [1, с. 17–21].

Студенти, засвоюючи знання про фонетичну систему української мови, отримують систему знань про лінійні та нелінійні рівні фонетики через засвоєння лінгвістичних понять (звук, фонема, класифікація звуків української мови, історичні чергування, складоподіл, фонетична та фонематична транскрипції, інтонація й ін.); часткові відомості про методи артикуляційних та акустичних досліджень, елементи історичних коментарів фонетичних явищ. Методом спостережень студенти наочно засвоюють способи творення звуків (лабіалізовані голосні о, у; проривні, губні приголосні тощо). На практичних заняттях студентам пропонується за описом артикуляції визначити ті чи ті голосні та приголосні. Студенти спостерігають різноманітні мовні факти й часто виникає необхідність окремих елементів історії науки про українську мову.

Один із аспектів підготовки фахівця – формування вмінь подавати історичний коментар до мовних явищ. При цьому слід урахувати практичне спрямування матеріалу: необхідно розглядати історичні явища, які висвітлюють процес розвитку мови, обумовленість фонетичних процесів, закономірностей сучасної української мови.

Нові терміни в лінгводидактиці зумовлені досягненнями сучасної психологічної та лінгвістичної наук, проте основною передумовою введення термінів є розмежування понять «мова» й «мовлення».

Лінгводидакти О. Бистрова, А. Богуш, Н. Гез, О. Горошкіна, М. Пентилюк, Г. Шелехова виокремлюють мовну, мовленнєву, комунікативну, культурознавчу компетенції, що сприяє точному визначенню мети навчання мови в школі, моделюванню уроку, розробці критеріїв, рівнів засвоєння матеріалу тощо.

У сучасній вищій школі створюються умови для диференціації змісту навчання, підготовки фахівців до засвоєння програм вищої освіти, забезпечення поглибленого вивчення української мови та ін. В ієрархії компетенцій чільне місце має посісти лінгвістична компетенція, уведена в науковий обіг Н. Хомським [11; 12]. Цю думку підтримує М. Львов [8, с. 20].

Оволодіння мовою передбачає не лише знання про мову, але й послуговування мовним матеріалом. Усвідомлення студентами слів, їхніх

форм, синтаксичних структур, синонімічних засобів мови, уживання їх у мовленні є запорукою успішної мовленнєвої діяльності. О. Біляєв, Л. Скуратівський підкреслюють, що метою навчання рідної мови «є формування особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися мовними засобами при сприйнятті (слуханні, читанні), створенні (говорінні й письмі) висловлювань у різних сферах мовлення, у забезпеченні її всебічної мовленнєвої компетенції» [2, с. 16].

Мовленнєву компетенцію розглядають у своїх працях О. Бистрова, О. Горошкіна, Л. Мацько, М. Пентилюк і розуміють під нею «уміння використовувати мовні засоби, адекватні до мети спілкування; володіння мовленнєвими вміннями й навичками» [11, с. 192]. До мовленнєвої компетенції студентів, зокрема при вивченні фонетики, відносимо: знання норм усного й писемного мовлення (орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних).

Комунікативна компетенція розглядається як «уміння спілкуватися для обміну інформацією; забезпечує мовленнєву діяльність її носіїв і впливає на їхній духовний розвиток» [11, с. 192]. Н. Гез наголошує на наявності в цій компетенції таких складових: лінгвістичної компетенції; вербально-когнітивної; вербально-комунікативної; метакомпетенцій [6, с. 17–24]. Чільне місце в комунікативній компетенції посідають комунікативні вміння та навички: залежно від умов комунікації вміння обрати необхідну мовленнєву форму, спосіб вираження. Безперечно, формування комунікативної компетенції можливе лише на ґрунті лінгвістичної та мовленнєвої компетенцій.

У сучасний період розвитку методики навчання мови загострений інтерес до культуриносної функції мови і, відповідно, соціокультурної компетенції: «опанування національних і загальнолюдських культурних та духовних цінностей, норм, які регулюють стосунки між поколіннями, статями, націями, сприяють естетичному, морально-етичному розвитку особистості, органічному входженню її в соціум» [10, с. 6]. Складові такої компетенції: знання мовленнєвого етикету, найменувань предметів і явищ традиційного побуту, обрядів і звичаїв [10, с. 140–142]. Студентам необхідні знання лінгвокультурознавчих понять, сукупність знань про матеріальну й духовну культуру українського народу, його соціально-культурні стереотипи спілкування, знання одиниць з національно-культурним компонентом значення.

Студент-майбутній фахівець повинен дбати про добір дидактичного матеріалу, різноманіття видів роботи. Це допоможе дітям дошкільного віку та учням початкових класів відчувати красу слова, прагнення до точності, виразності, образності власного мовлення, дотримуватися норм у використанні мовних одиниць різних рівнів мовної системи. Зміст пропонованих текстів повинен репрезентувати народознавчі елементи, національну культуру українців у зв'язку із загальнолюдською культурою.

Таким чином, поняття компетенцій в теоретичному аспекті й у практиці навчання мови – результат теоретичного осмислення цілей і

змісту навчання української мови. Кожна із компетенцій передбачає знання, уміння, навички, необхідні для її формування. Мовна компетенція удосконалює пізнавальну культуру особистості студента, мовленнєва та комунікативна – забезпечують розвиток культури спілкування. Формування компетенцій сприятиме не лише засвоєнню теоретичного курсу, але й вихованню шанобливого ставлення до рідного слова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранов М. Т. Выбор упражнений для формирования умений и навыков / М. Т. Баранов // Русский язык в школе. – 1993. – № 3. – С. 17–21.
2. Концепція навчання державної мови в школах України / О. М. Беляєв, Л. В. Скуратівський, Л. М. Симоненкова, Г. Т. Шелехова // Дивослово. – 1996. – № 1. – С. 12–16.
3. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 47–53.
4. Божович Е. Д. Развитие языковой компетенции школьников: проблемы и подходы / Е. Д. Божович // Вопросы психологии. – 1977. – № 1. – С. 33–44.
5. Веніг Н. М. Формування мовленнєвої компетенції старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Трудове виховання» / Н. М. Веніг. – К., 2001. – 16 с.
6. Гез Н. И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований / Н. И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1985. – № 2. – С. 17–24.
7. Дахин А. Н. Компетенция и компетентность: сколько их у русского школьника? [Электронный ресурс] / А. Н. Дахин. – Режим доступа : <http://auditorium.ru/documents/other/discuss/intro2.html>.
8. Львов М. Р. Роль родного языка в становлении духовного мира личности / М. Р. Львов // Русский язык в школе. – 2001. – № 4. – С. 18–21.
9. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах / С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна та ін. ; за ред. М. І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2003. – 302 с.
10. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів : Українська мова : 5–12 класи / Г. Т. Шелехова, В. І. Тихоша, А. М. Корольчук та ін. ; за ред. Л. В. Скуратівського. – К. : Перун, 2005. – 176 с.
11. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса / Н. Хомский. – М. : Изд-во МГУ, 1972. – 170 с.
12. Хомский Н. Язык и мышление / Н. Хомский. – М., 1972. – 192 с.
13. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.